

IDEALNA REKONSTRUKCIJA – IZNIMKA ILI PRAVILO?

ANĐELKO KOVAČEVIĆ, mag. art. □ Arheološki muzej Osijek, Osijek

Premda je rekonstruiranje kao dio konzervatorsko-restauratorskih radova uvijek bilo nezaobilaznim i vrlo zahtjevnim postupkom, danas je ono još bitnije jer o njemu uvelike ovisi završno stanje arheoloških predmeta ili objekata, što me potaknulo da napišem ovaj stručni članak. Budući da je moje uže područje rada konzerviranje i restauriranje arheoloških keramičkih predmeta, neću izlaziti izvan njega, pa ni izvan zadanih okvira članka. Jednako tako, neću ulaziti ni u dublju raščlambu ni objasnidbu općepoznatih pojmova iz konzervatorsko-restauratorske struke, a može-bitnim čitateljima preporučujem prolistati dostupnu literaturu koja, osobito u današnje vrijeme, nije oskudna.

Kao i svi pojedinačni postupci koji prethode rekonstruiranju, tako se i „rekonstruiranje mora temeljiti na preciznoj dokumentaciji i čvrstim podacima, nikada na pretpostavci“ (Feilden, 1981: 22). Dakle, konzervator-restaurator trebao bi se pridržavati tih jednostavnih načela rekonstruiranja kako bi svoj posao mogao besprijekorno odraditi. No je li uvijek baš tako? Upravo je odgovor na to pitanje tema ovog članka.

Na samom početku razradbe naslovne teme najprije ću se osvrnuti na prvi dio naslova u kojemu sam upotrijebio pridjev *idealna*. No prije same objasnidbe razloga uporabe tog pridjeva, rekao bih nekoliko riječi o rekonstrukciji odnosno rekonstruiranju. Naime, pod *rekonstrukcijom* razumijevam gotov izgled rekonstruiranog dijela predmeta, dok pod *rekonstruiranjem* razumijevam sam konzervatorsko-restauratorski postupak koji je u tijeku, premda, načelno, nema veće jezične razlikovnosti između tih dvaju pojmova. No to nije temom ovog uratka pa ću se u sljedećim redcima vratiti naslovnoj temi.

No zbog čega sam se odlučio osvrnuti upravo na rekonstruiranje odnosno rekonstrukciju kao dio konzervatorsko-restauratorskih radova? Budući da sam se u svojem radu susretao s različitim stajalištima i zahtjevima koji nisu uvijek bili u skladu sa *Smjernicama struke* i *Etičkim kodeksom struke* ECCO-a¹, odlučio sam progovoriti o tome. „Konzervator-restaurator treba raditi bez prijetnji svojoj slobodi i neovisnosti“ te „ima pravo, bez obzira na okolnosti, odbiti bilo koji zahtjev za koji vjeruje da je u suprotnosti s odredbama i duhom *Kodeksa*“ (Vokić, 2007: 249). Sažimajući spomenuta načela *Kodeksa* i načelo konzerviranja odnosno rekonstruiranja (Feilden, 1981: 22), sasvim je razvidno da konzervator-restaurator ne smije provoditi one postupke za koje nema dovoljno potrebnih informacija, što je osobito bitno u postupku rekonstruiranja dijelova predmeta koji nedostaju. Dakle, konzervator-restaurator nikako si ne smije dopustiti „izmišljanje“ onih dijelova predmeta o kojima nema nikakvih relevantnih podataka (Vuković Biruš, 2015, pers.comm., 15. lipnja) jer time izravno krši načela, obveze i zabrane iz *Kodeksa* i šteti ugledu struke (Vokić, 2007: 249). Prema tomu, konzervator-restaurator treba se pridržavati ne samo načelâ nego i obvezâ spram kulturne baštine, vlasnika / zakonitog skrbnika, kolegâ i struke (Vokić, 2007: 249.-253). Naravno, svaki školovani konzervator-restaurator poštuje ta načela i obveze, ali se u svojem radu ipak susreće s određenim „izazovima“ koji se pojavljuju pri suradnji s drugim stručnim kolegama, poglavito kustosima čijim zbirkama pripadaju konkretni arheološki predmeti. Kada ti predmeti nisu osobito rijetki ili reprezentativni, nema zahtjevâ koji bi bili u suprotnosti s načelima *Kodeksa*, ali u suprotnome kustosi katkad zahtijevaju ono što nikako ne bi smjeli – *idealnu rekonstrukciju*.

Dakle, pod *idealnom rekonstrukcijom* nikako ne razumijevam nešto savršeno, što bi zahtijevalo posebno znanje i vještine, nego razumijevam rekonstrukciju koja nije zasnovana ni na čemu osim na pretpostavkama konzervatora-restauratora ili njegovih kolega kustosa. U donekle razumljivoj želji kustosâ da u svojim zbirkama imaju reprezentativne predmete, pogotovo ako je riječ o rijetkim artefaktima, oni katkada, na osnovi vlastitih predmnijevanja o tome kako bi nešto „trebalo“ ili „moglo“ izgledati, zahtijevaju da se takvi predmeti, koji su ipak necjeloviti i fragmentirani, rekonstruiraju bez obzira na to što svoj zahtjev nisu potkrijepili nikakvim relevantnim podacima. Naravno, „takve zahtjeve konzervator-restaurator mora i treba odbiti, sukladno načelima *Kodeksa*“ (Vokić, 2007: 249). Niječan odgovor konzervatora-restauratora na takve zahtjeve nije ni u kakvoj svezi s obvezama spram kolega i struke koje su naznačene u *Kodeksu* (Vokić, 2007: 252). Dakle, pritom nije riječ ni o kakvome „timskom radu“ u smislu suradnje, kako znaju prigovoriti pojedini kolege, nego je riječ o nepoštovanju *Kodeksa*. Naime, konzervator-restaurator potvrdnim bi odgovorom na takve zahtjeve izravno prekršio načela, obveze i zabrane iz *Kodeksa* te nanio štetu ugledu struke (Vokić, 2007: 249).

Kada je riječ o graničnim slučajevima, konzervator-restaurator također treba biti vrlo oprezan i zatražiti sve relevantne informacije koje se odnose na konzervatorsko-restauratorski projekt (Vokić, 2007: 249). Pojedine arheološke predmete koji ne pripadaju prapovijesnome razdoblju² konzervator-restaurator može rekonstruirati na osnovi dostupnih analogija. S jedne strane kustosi ili vlasnici/skrbnici od konzervatora-restauratora ne bi smjeli zahtijevati rekonstruiranje pojedinih predmeta kulturne baštine bez odgovarajućih podataka, dok s druge strane konzervator-

¹ European Confederation of Conservation-Restoration Organizations / Europska konfederacija organizacija konzervatora-restauratora.

² Za prapovijesne predmete koji su necjeloviti uglavnom nema dovoljno pouzdanih podataka pa pri rekonstrukciji treba izbjegavati bilo kakvo „izmišljanje“ dijelova koji nedostaju (Vuković Biruš, 2015, pers.comm., 15. lipnja).

restaurator mora zatamiti umjetnika u sebi kako se ne bi „zaigrao” i upustio u rekonstruiranje predmetâ o kojima ipak nema dovoljno potrebnih informacija jer je riječ o svojevrsnom izazovu (Filipović, 2017., pers.comm., 10. ožujka) kako za konzervatore-restauratore, tako i za njihove kolege.

Kako sam već napomenuo, kustosi ili vlasnici/skrbnici, zbog svega što sam prethodno iznio, ne bi smjeli od konzervatora-restauratora zahtijevati *idealnu rekonstrukciju*, ali oni to ipak katkad čine zbog osobne „ambicije” da svoje zbirke obogate pokojim potencijalno reprezentativnim predmetom. Takvi zahtjevi vlasnikâ/skrbnikâ u biti možda nisu nedobronamjerni, ali sigurno nisu legalni ni legitimni, i to treba imati na umu. No bilo kako bilo, u svojem sam se radu susretao s takvim nemogućim zahtjevima koje sam, naravno, odbio. Dakle, pouzdano znam, i to ne samo iz osobnog iskustva, da se konzervatori-restauratori katkada susreću s takvim zahtjevima svojih kolega ili vlasnikâ/skrbnikâ kulturnog dobra. No takvi zahtjevi ipak nisu česti, pa mogu ustvrditi da je *idealna rekonstrukcija*, odnosno zahtjev za njom, više iznimka negoli pravilo.

LITERATURA

1. Feilden, M. Bernard. *Uvod u konzerviranje kulturnog nasljeđa*. Prev. Ivo Maroević. Ur. Silvije Novak. Zagreb: Društvo konzervatora Hrvatske, 1981.
2. Vokić, Denis. *Smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada*. Dubrovnik – Zagreb: Hrvatsko restauratorsko društvo – Udruga gradine i godine, 2007.

Primljeno: 28. listopada 2022.

IDEAL RECONSTRUCTION – EXCEPTION OR RULE?

The article presents the views and standpoints of the writer related to the phenomenon of ideal reconstruction, which, sometimes, appears in the conservation-restoration profession, the owner or guardian of a cultural property requiring the conservator–restorer to reconstruct missing parts of an object, irrespective of there being no relevant data and consequently no justification. These demands put the owner or guardian of the property in a unenviable position, and others too, particularly his colleagues in the work, without even mentioning that this is to directly contravene the principle, obligations and restrictions from the ECCO ethical code, creating a certain reputational risk if, by chance, they considered such demands at all, not to mention put them through.

The article aims to point out not only the illogicality of these demands made by some cultural property guardian or owner but also the need for systematic and permanent conservation-restoration education to raise the level of awareness of the importance and meaning of the discipline of conservation-restoration and how valuable it is in the whole process of presenting the cultural properties of mankind to the general public.